

SODOBNI SLOVENSKI, ITALIJANSKI IN NEMŠKI KRIMINALNI ROMAN
O TRSTU IN TRŽAŠKIH IDENTITETAH

Maja SMOTLAK

Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Inštitut za jezikoslovne študije, Garibaldijska 1, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: maja.smotlak@zrs-kp.si

IZVLEČEK

Sredozemska kriminalka, ki se je pojavila konec 90. let 20. stoletja, literarizira kriminal v Sredozemlju, obenem pa podrobno slika prav ta prostor, njegove kulturne in družbene značilnosti. Med sredozemske kriminalke lahko uvrstimo tudi policijske romane Slovenca Sergeja Verča (1948–2015), Italijanke Roberte De Falco (1951) in Nemca Veita Heinichen (1957). Ti prikazujejo s treh različnih perspektiv Trst in njegove prebivalce različnih narodnosti in identitet. Prispevek z imagološko metodo primerjalno analizira literarni prikaz Trsta, njegovih identitet in ljudi pri treh romanopiscih.

Ključne besede: Sergej Verč, Roberta De Falco, Veit Heinichen, kriminalni roman, policijski roman, sredozemska kriminalka, Trst, tržaškost, Slovenci, Italijani, kolektivni spomin

ROMANZO CRIMINALE CONTEMPORANEO SLOVENO, ITALIANO E TEDESCO
SU TRIESTE E LE IDENTITÀ TRIESTINE

SINTESI

Il giallo mediterraneo, che è emerso alla fine degli anni Novanta del Ventesimo secolo, tratta il crimine nel Mediterraneo e contemporaneamente inquadra dettagliatamente i suoi luoghi, le sue caratteristiche culturali e sociali. Anche i romanzi polizieschi dello sloveno Sergej Verč (1948–2015), dell'italiana Roberta De Falco (1951) e del tedesco Veit Heinichen (1957) possono essere classificati come tali. I tre autori rappresentano da tre diverse prospettive la città di Trieste e i suoi abitanti, appartenenti a varie nazionalità e identità. Con il metodo imagologico il contributo analizza comparativamente le rappresentazioni letterarie di Trieste, delle sue identità e della sua gente nei loro romanzi.

Parole chiave: Sergej Verč, Roberta De Falco, Veit Heinichen, romanzo criminale, romanzo poliziesco, giallo mediterraneo, Trieste, triestinità, sloveni, italiani, memoria collettiva

SREDOZEMSKA KRIMINALKA IN TRST

Kriminalna pripoved se literarnozvrstno umešča v vmesni prostor med t. i. trivialnim in kanoniziranim leposlovjem, kjer se »visoka in nizka književnost, tradicionalna in industrijska kultura srečujeta« (Žižek in Močnik, 1982, 296). Oznako trivialnosti je kriminalna pripoved namreč dobila šele štirideset let po svojem nastanku¹ »ob množičnem uspehu Doylovega Sherlocka Holmesa« (Pregelj, 2003, 221), hkrati pa ni »nikoli povsem [...] izgubi[la] svojega intelektualnega značaja, kar žanru omogoči umestitev tudi med kanonizirano literaturo« (Pregelj, 2003, 221). Dodatno vrednost je kriminalnim zgodbam dalo tudi preseganje »pravila« klasične kriminalne zgodbe, za katero velja, da imajo njene literarne osebe »namesto zapletenih vprašanj sodobne eksistence [...] zelo preproste probleme« (Zupan Sosič, 2001, 43). Že od svojega zlatega obdobja (1920–1940) so se kriminalke začele ukvarjati s prikazovanjem »socialn[e] motivacij[e] dogajalnega okolja« (Zupan Sosič, 2001, 44). Med tistimi, ki so najbolj prispevali k združevanju kriminalnega romana z družbeno-politično kritičnostjo sta bila v 60. letih 20. stoletja švedska zakonca Maj Sjöwall (1935) in Per Wahlöö (1926–1975), avtorja serije o inšpektorju Martinu Becku (1965–1975). Čas je omenjeno vez le še potrjeval in tudi sodobni literarni zastopniki pravice se ob razreševanju zločinov pogosto ukvarjajo z vrsto drugih najbolj perečih kolektivnih, družbenih in političnih problematik.

Proti koncu 90. let se je začela razvijati »sredozemska kriminalka« (Farina et al., 2007, 926),² za katero je značilno odčarano, realistično raziskovanje sodobnega kriminala, prikazovanje odnosa med novimi mafijskimi združbami, politiko in gospodarstvom v Sredozemlju ter obenem podrobno slikanje prav tega prostora, njegovih kulturnih in družbenih značilnosti.

V omenjeno kategorijo se s svojimi policijskimi romani nedvomno umeščajo tudi Sergej Verč (Trst, 1948–Gabrovica pri Komnu, 2015),³ Roberta Mazzoni pod psevdonimom Roberta De Falco (Milano, 1951) in Veit Heinichen (Villingen-Schwenninger, 1957). Njihova leposlovna dela je namreč mogoče brati kot policijske romane, ki s Trstom (in njegovo okolico) kot naj-severnejšo točko Sredozemlja kot glavnim dogajalnim prostorom poskušajo ujeti sodobni družbeni, politični, gospodarski in medetnični ustroj tega mesta ter njegovih prebivalcev, s čimer presegajo žanrske okvire klasičnega policijskega romana. Vsakdo od njih piše v svojem maternem jeziku in pripada drugačnemu izvornemu narodno-kulturnemu kontekstu, Sergej Verč slovenskemu, Roberta De Falco italijanskemu, Veit Heinichen nemškemu, zaradi česar je za vsakega od njih izbira družbeno-političnih tematik, ki jih literarizirajo, nekoliko drugačna. Kljub temu pa se na marsikateri točki njihove pripovedi stikajo.

SERGEJ, ROBERTA IN VEIT – BENO, ETTORE
IN PROTEO

Romani treh avtorjev se v širšem smislu umeščajo v kriminalno pripovedništvo, v katerem je motiv praviloma »zločin, [...] odkrivanje zločinca ali zločincev in [...] lov na zločinca ali zločince« (Lah, 1997, 52), kar narekuje tudi shemo dogajanja. V ožjem smislu so njihova dela policijske pripovedi oz. policijski romani,⁴ saj je pri vseh treh »v ospredju delovanje policije [...] [in] policijskih detektivov« (Lah, 1997, 52).

Protagonisti njihovih romanov so tržaški policijski komisarji, vsak s svojimi službenimi prigodami. Pri Sergeju Verču je to Slovenec Benjamin oz. Beno Perko, pri Roberti de Falco in Veitu Heinichenu pa Italijan, pri prvi Ettore Benussi, pri drugem Proteo Laurenti.⁵ Beno, Ettore

1 Prvi elementi kriminalke so izsledljivi že v Bibliji in nekaterih antičnih besedilih, vendar o kriminalni zgodbi v sodobnem smislu lahko govorimo šele v 19. stoletju, ko »se razvije iz gotskega romana« (Pregelj, 2003, 221) kot izrazito »meščanski žanr« (Svetina, 2002, 263). Z industrijsko revolucijo pride v mestih tudi do porasta kriminala in negotovosti. Tedaj se v literaturi pojavi kriminalna pripoved, v kateri detektiv »ponovno vzpostavi družbeni red« (Pregelj, 2003, 224). Kljub temu, da lahko zasledimo zelo različne podatke o tem, katero delo je bilo čisto prva kriminalna pripoved, še nobeni ni uspelo spodkopati veljavnega primata, ki ga ima kratka pripoved Američana Edgarja Allana Poeja (1809–1849) *Umori v ulici Morgue* (*Murders in the Rue Morgue*, 1841) s prvim pravim detektivom, protagonistom Augustom Dupinom.

2 Pojem sredozemske kriminalke se pojavlja v splošni rabi in postaja širše ustaljen (prim. Ferracuti, 2013). Med avtorje sredozemskih kriminalk so uvrščeni Yasmina Khadra, Petros Markaris, Manuel Vázquez Montalbán, Veit Heinichen, Jena-Claude Izzo in Italijana Andrea Camilleri in Massimo Carlotto (Farina et al., 2007, 926).

3 Posamezni Verčevi romani so prevedeni v italijanščino in finščino, Heinichenejevi v slovenščino, italijanščino, nizozemščino, norveščino, francoščino, grščino, poljščino, češčino in španščino, De Falcini pa doslej še niso prevedeni. Naslovi romanov, ki so v pričujočem prispevku označeni z zvezdico, so naslovi del, ki še niso prevedena v slovenski jezik. Naslove in odlomke besedil, ki še niso prevedena, sem v slovenščino prevedla sama. Besedila, ki so v izvirmiku nemška, sem zaradi nepoznavanja jezika prevajala iz italijanske različice.

4 Pojem *policijska pripoved* je pogosto nadomeščen z nadpomenkama *kriminalka* in *detektivka*, ki označujeta »sodobno kriminalko, zmes detektivke, kriminalke, trde kriminalke in različic (policijski, vohunski in agentski roman) ter drugih romanesknh vrst (psihološki, ljubezenski, 'pustolovski' roman ...), kjer tesna prepletenost različnih žanrov onemogoča natančno razlikovanje« (Zupan Sosič, 2001, 44). Izvorno pa obstaja med njima razlika, saj »kriminalni roman pripoveduje zgodbo o zločinu, detektivski roman pa zgodbo o razjasnitvi zločina« (Alewyn, 1982, 136). Za klasične kriminalke oz. detektivke so značilni naslednji elementi: »1) na videz popoln zločin; 2) po krivem obdolžen osumljenec, čigar krivdo nakazujejo trenutni dokazi; 3) neučinkovitost policijskih raziskav; 4) višje opazovalne in miselne zmožnosti protagonista in 5) začudenje ob protagonistovi razlagi, kako je spoznal identiteto resničnega krivca« (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2016).

5 Na podlagi romanov Veita Heinichena je bila za nemško televizijsko postajo ARD posneta televizijska nadaljevanka *Komisar Laurenti** (*Commissario Laurenti*, 2006–2009) v petih delih.

in Proteo si bolj kot s hladno racionalnim, arogantnim in aristokratskim Sherlockom Holmesom delijo lastnosti s Hercuolom Poirotom, s katerim je Agatha Christie uvedla nov značaj, ki ga prejšnji detektivi niso imeli, npr. »narcisoidnost, emocionalnost, občasno iracionalnost, ekscentričnost, donkihотовstvo, nacionalno drugačnost« (Zupan Sosič, 2001, 44–45). Trije tržaški policijski komisariji so torej tipični sodobni detektivi-antijunaki.

Beno Perko, načelnik letečega oddelka tržaške kvesture, je odpadnik predvsem z vidika narodne pripadnosti. Po šestih letih vodenja letečega oddelka policije v Eboliju se vrne v Trst, kjer se njegov status »izključenca«, »domačin[a], ki pa je doma skoraj neznan« (Verč, 1991, 15), ohranja s pripadnostjo slovenski, manjšinski narodni skupnosti, ki jo je z njim delil tudi avtor Sergej Verč. Istočasno je dvojni »izobčenec«, saj ga je zaradi izbire služjenja v italijanski policiji, »manjšina izločila in ga proglasila za odpadnika« (Verč, 2003, 18), on sam pa je na videz »čez 'svoje Slovence' [...] napravil križ« (Verč, 2009, 108).

Pekoče skrbi so se zajedale tja, kjer ga je še vedno kdaj pa kdaj zbolelo. V njegovo narodnostno tkivo, ki je prepočasno odmiralo. Ker je bil v službi najbolj represivnega organa države, ki je do svojih slovensko govorečih državljanov imela bolj mačehovski odnos, so ga imeli za narodnega odpadnika. Sčasoma je nekako prebolel te otroške ošpice, a nikoli povsem. Vedno, kadar je moral zaradi poklicne dolžnosti vrtati v granitno skalo zamejskega slovenstva, se je spopadal z viharnim vrtincem, ki je pustošil v njegovi duši (Verč, 2009, 232).

Poleg tega je Beno nekoliko samosvoj štiridesetletnik, začetno ločenec z mnogimi problemi z ženskami, a že na koncu prvega romana *Rolandov steber* (1991) se njegovo ljubezensko življenje ustali z mlajšo Slovensko iz Italije, Jasmin Fortuna. Ostaja pa nespremenjen njegov položaj »mal[ega], nenevarn[ega] oporečnik[a], ki se [...] nikoli [ne] spozabi [...] čez tisto mejo, kjer ne bi več vedel, kaj je njegova osnovna dolžnost. Služiti redu!« (Verč, 1991, 67). Bena zaznamuje tudi rahel sindrom tipičnega »slovensk[ega] inšpektor[ja] – kulturn[ega] delav[ca]« (Štefančič jr., 2007), ki mu razmišljanje o literarnih delih, pisateljih, filozofih, filmih, slikarjih, fotografih in glasbenikih med eno službeno obveznostjo in drugo ni tuje.

Manj vpet v komentiranje raznovrstnih kulturnih stvaritev, a željan pisateljske kariere, je nergaški policijski komisar Ettore Benussi, Tržačan, izpod peresa Milančkanke Roberte De Falco, avtorice, ki že več let živi v kraju Orvieto, v Umbriji, občasno pa v Rimu in Trstu. De Falcino temeljito poznavanje Trsta je najbrž povezano z njeno zasebnostjo, ki jo od leta 1989 deli s pisateljico tržaškega porekla, Susanno Tamaro (1957). Benussi, ki je poročen in ima uporniško hčer, si želi čim prej upokojitve, da bi se lahko posvetil pisanju kriminalnih romanov. Sam

sebe vidi kot »precej dolgočasnega človeka, predvidljivega. Ni[ma] specifičnih interesov ali strasti, razen pisanja. Sebe im[aj] bolj za gledalca življenja kot pa za igralca« (De Falco, 2013, 101). Njegovo odmaknjenost od družbe narekuje predvsem njegova stalna slaba volja in nagnjenost k samotarstvu.

Za razliko prvih dveh je Proteo Laurenti najbolj pragmatičen med vsemi tremi policijskimi komisariji (v tretji knjigi serije napreduje v vicekvestorja). Zaznamuje ga »[n]ajbolj sodobna značilnost trdega detektiva[, kar] je spolna privlačnost« (Zupan Sosič, 2001, 44), ki dela iz njega pogosto bodisi zapeljivca kot zapeljanca kljub uradnemu statusu poročenega moškega. Njegov primarni interes so ženske, ki pa so tudi vir njegovih največjih zasebnih težav. Do njih ni spoštljiv, čeprav se mu zdi, da »z njimi ravna [...] vselej lepo« (Heinichen, 2004, 199). O sebi meni, da je »nepredvidljiv, nelogičen, vztrajen, trmast in čustven« (Heinichen, 2013, 320), »strasten, impulziven in neučakan, a tudi pravičen« (Heinichen, 2004, 36). Tudi on si z ostalima policijskima komisarjema deli status »izobčenca« iz tržaške družbe. Pisatelj Veit Heinichen svoj status Nemca, ki že od leta 1997 živi v Trstu, pretvori v literarni lik tako, da mu dodeli južnoitalijanski izvor. Znano pa je, da je Italijan z juga Italije za Tržačane občuten enako tuje kot priseljenc iz druge države (glej poglavje Tržaška identiteta).

LITERARNI PRIKAZI TRSTA IN TRŽAŠKOSTI

Koncept tržaškosti oz. tržaške identitete se je oblikoval že v najzgodnejšem tržaškem italijanskem leposlovju na začetku 20. stoletja in se sčasoma uveljavil tudi v literaturi, ki je nastajala v drugih predelih Italije. Poudarjanje mestne identitete se je posebej razmahnilo po razpadu Avstro-Ogrske in koncu 1. svetovne vojne, v času korenitih družbenopolitičnih sprememb, ko so se zaostrele napetosti med narodi, ki so dotlej živeli v Trstu, saj si ga je vsak od njih želel prilastiti. Tedaj so tržaškost v italijanskem leposlovju upodabljali kot nostalgijo po nekdanji slavni preteklosti mesta, ob tem pa so iskali njegovo vez z italijanskostjo preko idealizacije *risorgimenta* in romantike. Fašizem je tržaškost dojemal kot predhodno fazo italijanskosti ali njegovo alternativo, zaradi česar ga je uporabljal za divjo promocijo italijanskega značaja mesta. Slovensko leposlovje, ki je nastajalo na Tržaškem v istem času, je služilo kot eno temeljnih narodovih sredstev zoper fašistično poitalijančevanje, zaradi česar je tedaj bolj kot lokalno poudarjalo slovensko narodno identiteto. Stanje, ki je že od vzpona narodnih identitet zavladalo v Trstu, najbolje povzemajo besede Angela Are in Claudia Magrisa, ki ugotavljata, da je bil »[p]ogled skupnosti, ki so živele v Trstu, [...] zazrt drugam, v oddaljeno domovino, ki jo je nadomeščala njena fantastična projekcija. [...] [Njihovo življenje je bilo] utemeljeno v ideji in literaturi, ki je s tem pridobila temeljno eksistencialno vrednost« (Ara in Magris, 2001, 27–28).

Slika 1: Kip Jamesa Joycea, Canal Grande, Trst (Wikimedia Commons)

Po koncu 2. svetovne vojne se je z dolgotrajnimi pogajanjimi o geopolitični meji, ki v kolektivni zavesti slovenskega in italijanskega naroda ni sovpadala, in vse pogostejšimi sestavljenimi, dvo- ali večnarodnimi identitetami ponovno odprla potreba po iskanju fiksne kategorije. V italijanski tržaški književnosti je znova močno zaživela ideja tržaškosti, ki pa so jo avtorji za razliko preteklosti po novem gradili na negativnih razlikovalnih lastnostih, kot so marginalnost, fragmentarnost, klavstrofobičnost, nepopolnost, kontradiktornost, prehodnost, ki se jim v najsodobnejšem času mestoma pridružuje tudi ponovno povezovanje s srednjeevropskostjo ter (ob)mejnimi mešanjem (Pizzi, 2007). Nekaj podobnega so počeli tudi slovenski pisci, ki so še naprej vnašali v svoja dela narodnourjevalne in potrjevalne smernice, vzporedno pa so skozi leposlovni diskurz oblikovali tudi specifično, tržaško identiteto. Na podlagi teh razlikovalnih lastnosti se je v sodobnosti oblikoval pojem »slovenske tržaške literarne šole« (prim. Duša, 2015).

Stalnice, ki jih Katia Pizzi (2007) prepoznava v (predvsem italijanskih) literarnih prikazih Trsta in trža-

škosti od druge polovice 20. stoletja dalje, lahko strnemo v dva temeljna in najbolj izstopajoča motiva, ki se obsesivno ponavljata:

1. trajna aktualnost in odprtost (narodno)identitetnih vprašanj,
2. ujetost mesta v preteklost in spomine.

Oba elementa sta prisotna tudi v slovenskih prikazih Trsta in njegovih ljudi. Vprašanje pa je, kako pristopajo k omenjenima vsebinskima sklopoma sodobni avtorji treh različnih narodnosti, ki jim je skupno intenzivno literariziranje Trsta v žanrskih kriminalnih-policijskih romanih. Na zastavljeni izziv, »*kaj besedilo, brano kot pričevanje, vsota informacij, pove o Drugem* [v tem primeru o slovenski, italijanski in tržaški identiteti, op. M. S.]« (Pageaux 2005, 17), lahko poskusimo odgovoriti s pomočjo imagološke metode z luščenjem ključnih konceptov iz romanov treh avtorjev, ki se navezujejo na omenjena literarna motiva, in s primerjalnim opazovanjem podobnosti in razlik med njihovimi literarnimi prikazi.

Trajna aktualnost in odprtost (narodno)identitetnih vprašanj

Od samih začetkov literarnega upodabljanja Trsta na prehodu iz 19. v 20. stoletje je bil ta prikazan kot prostor negotovosti, heterogenosti in prehajanja v geografskem, zgodovinskem, gospodarskem, kulturnem ter narodnostnem smislu. Družbenopolitično dogajanje v teku 20. stoletja je ta njegov status le še poglobilo. Trst in njegova okolica sta bila podvržena nasprotujočim si, sredobežnim in sredotežnim silnicam, ki so nenehno postavljale pod vprašaj narodno identiteto prebivalstva. Zlasti po koncu 2. svetovne vojne so se tržaški Italijani počutili pozabljene od Italije, tržaški Slovenci pa prisilno odrezani od matice. Identitetna travma, stalno iskanje lastnega obraza in soočanje z drugačnim, neznanim, je ustvarjalo »nezaključene, izkoreninjene posameznike, katerih eksistenca je [bila] zaznamovana z izgubo, ločitvijo, izključenostjo, zavrženostjo« (Pizzi, 2007, 160). Literatura, ki je obravnavala Trst, je to občutje asimilirala in od svojih začetkov je nujno zavzemala določeno pozicijo do njegovih (narodno)identitetnih vprašanj. Prikaz je bil včasih usmerjen k zajemanju raznolikosti, spet drugič k uveljavljanju ene same narodnosti nad drugimi.

Kot je ugotavljal že Matjaž Kmecl, kriminalka vsebuje zgodovinsko prilagojene strukture oz. modele (1975, 115), v katerih se odraža odnos do drugega, prevpraševanje narodne in kulturne podobe nekega prostora.⁶ V okviru narodnih vprašanj Verč, De Falco in Heinichen v svojih policijskih romanih obravnavajo prisotnost različnih narodnih identitet na Tržaškem, med katerimi so deležni najbolj temeljite pozornosti v prvi vrsti Slovenci in Italijani, delno tudi priseljenci, ter odnosi, ki se spletajo med njimi.⁷ Tržaškost je vnovič predstavljena kot posebna nadkategorija, ki se je narodnostno ne da opredeliti, vendar avtorje, ki jo zavzeto poskušajo definirati z določanjem drugih njenih nadnarodnih lastnosti, izrazito privlačni.

Slovenci

Slovenci so bili dolgo časa zapostavljena skupnost v italijanskih literarnih prikazih Trsta.⁸ Prav zaradi tega se študija najprej posveča njim in vlogam, ki so jim dodeljene v policijskih romanih treh avtorjev.

S prikazom Slovencev se najbolj intenzivno ukvarja Sergej Verč, čigar lik v prvem romanu izrazi namero, da se s slovenstvom ne misli ubadati, kot kažejo nje-

gove besede: »'Veste, jaz sem Slovenec, tako kot vi in enako kot vi iz tega ne delam nobene tragedije ali komedije. Kratkot malo sem. Kaj pa morem? Slovenska mat' me je rodila ... kot pravi naša pesem. In s tem je mojega slovenstva tudi konec, pa če je to komu všeč ali ne!'« (Verč, 1991, 71). V naslednjih romanih se temu izneveri, saj večkrat razmišlja o slovenski identiteti, čeprav ti vrsti razmišljanj poskuša »n[e] dovoljeva[ti] proste poti« (Verč, 1998, 120), kljub temu pa se »zavest o pripadnosti [...] kdaj pa kdaj še oglaš[a...] in mu ustvarja [...] občutek nedorečenosti« (Verč, 2003, 18). Verč preko protagonista išče slovenski *genius loci* na Tržaškem. Opozarja na slovenske osebnosti različnih področij, zlasti literate, likovne umetnike in arhitekta, ki so v tem prostoru poleg drugih narodov pustili svojo sled, s čimer potrjuje še vedno aktualno težnjo slovenskih romanopiscev v Italiji k uporabi literature tudi za utemeljevanje manjšinske avtohtonosti.

Če človek malo pobrska po zgodovini, pride do neizpodbitnega dejstva, da je slovenski duh, pa čeprav se je na trenutke rad izdajal za italijanskega ali nemškega, od vedno živel tudi v Trstu. Prijatelji in sovražniki, slovenski gorjanci in furlanski nižinci, italijanski obmorci in prekoalpski Nemci, vsi so se priselali na nedra tega mesta in mu ustvarjali zdaj veličastno zdaj mršavo podobo, odvisno pač od tega, katerim strastem so v posameznih obdobjih zgodovine najraje stregli (Verč, 2003, 255).

Verčev prikaz Slovencev najbolj zaznamuje njegova kritičnost do lastne skupnosti. Slovincem na Tržaškem očita podtalno delovanje, konservativnost, dekadenco, zaprtost in notranjo sklenjenost, značilno za skupnost, »ki budno pazi, da bi se v nje[no] tkivo ne vrnil kak biološki ali celo samo miselni tujek« (Verč, 2003, 39), obenem pa opozarja na napredujočo slovensko asimilacijo z italijansko narodnostno večino. Njegov protagonist, Beno, ocenjuje, da »Slovenci nosijo v sebi neki atavističen občutek pripadnosti plemenu. Težko ga izdajo, če pa ga, je razhod dokončen« (Verč, 2009, 215). Izstopajo torej predvsem šibkosti in pomanjkljivosti Slovencev v Italiji, kar lahko razumemo kot avtorjev angažma, da bi lastni narod s konstruktivno kritiko spodbudil k pozitivnim spremembam. Poleg tega tudi Verč kot mnogi drugi slovenski romanopisci iz Italije opozarja na to, da imajo Slovenci v Italiji specifične lastnosti, po katerih se razlikujejo od sonarodnjakov iz matice.

6 Tako je bila na primer ena od zgodovinskih prilagoditev detektivke slovenskemu meščanstvu 19. stoletja na primer ta, »da so [bila] *hudodelska nagnjenja, nepriljubljenost, nepoštenost in podobne reči praviloma dodeljene Prusom in Židom*« (Kmecl, 1975, 121). Prusov so se Slovenci bali zaradi sna o velikonemški državi od Baltika do Jadrana, Židov pa zaradi nacionalne nevezanosti in verske drugačnosti.

7 Zgolj v enem od sedemnajstih romanov treh avtorjev ni zaslediti upodobitve Trsta in njegovih identitet. To je roman *Roberte De Falco Benussi in molčeča Ada** (*Benussi e la silenziosa Ada*, 2014, Milano, Sperling & Kupfer [izdano izključno v obliki elektronske knjige]), zaradi česar delo ni navedeno v bibliografiji tega prispevka.

8 Slovenci so bili v italijanski tržaški književnosti velikokrat prikazani kot agresivni, nevarni, iracionalni, nečisti, barbarski, deležni primorjav z vampirji, hobotnico z mnogimi lovskami in mrčesom (Pizzi, 2007, 117).

Povsem drugačne lastnosti Slovencev pripiseta ne-slovenska opazovalca Roberta De Falco in Veit Heinichen. Dodelita jim predvsem stranske vloge, toda večkrat mimogrede spomnita na njihovo prisotnost v Trstu in njegovem zaledju. Heinichen na primer pri Slovencih na Tržaškem poudarja pretežno pozitivne lastnosti, med katerimi odlično kulinariko (cenjene slovenske vinarje in njihove osmice, posebnosti kot je medvedje meso), dar za petje (prepevanje slovenskih pesmi v vaških gostilnah), dobro znanje jezikov in močno narodno zavednost tistih, »ki že stoletje živijo [...] v Trstu, in vendar vztrajajo, da niso Italijani« (Heinichen, 2010a, 235). Slovenski svet je za razliko Verča, ki ga išče v mestnem okolju, večidel umeščen v naselja mestnega zaledja (npr. v Križu, na Kontovelu, v Trebčah, Boljuncu, Dolini, Botaču itd.), za katera avtor navaja slovenska krajevna imena. Slovenski podeželani so v njegovih očeh v mnogih primerih še vedno precej stereotipno vezani na kmetijstvo, preprosti, gostoljubni in »[za] ljub[iljeni v] življenje in dobro vino« (Heinichen, 2008, 213). Podobno tudi De Falco pokroviteljsko zapiše za Slovence s Krasa, da so »preprosti [...] vendar tako prijazni [...], obzirni« (De Falco, 2014b, 83). Med drugim Heinichen v svojih romanih popiše še podrobneje kot sodobni slovenski romanopisci v Italiji za Slovenijo pomembne najsodobnejše družbeno-politične dogodke, kot so leto 1991, ko je »Slovenija [...] razglasila neodvisnost« (Heinichen, 2010a, 98), »vstop Slovenije v Evropsko unijo« (Heinichen, 2008, 23) leta 2004 in proslavljanju padca slovensko-italijanske meje leta 2007, ki naj bi bil »'črta čez prepire zadnjih šestdesetih let'« (Heinichen, 2010b, 57). Slednjemu Heinichen nameni središčno mesto v romanu *Spokoj močnejšega (Die Ruhe des Stärkeren)*, 2009).

Roberta De Falco je glede Slovencev veliko manj zgovorna od nemškega pisatelja. Tudi ona pa prepoznava med značilnostmi Slovencev izvrstno kulinariko (omeni na primer »prekmursko gibanico« (De Falco, 2014a, 162)), slovensko prisotnost vpisuje v raznolike družbene sloje (npr. Slovenci nastopajo kot vrtnar Martin Skok, hišna pomočnica Alenka, pisatelj-novinar Martin Panic itd.) in priznava, da je slovenska komponenta v izvoru marsikaterega italijanskega Tržačana. Samemu protagonistu svojih romanov, Ettoreju Benussiju, na primer dodeli mater s tipično slovenskim primkom, Magdo Babič [Babič, op. M. S.]. Njej v poklon Benussi izbere za protagonista romana, ki ga piše, materin priimek.

Presenetljivo je, da nemški avtor in italijanska avtorica precej koherentno ločujeta med pojmom Slovenci in Slovani, čemur Heinichen posveti tudi direktno La-

urentijevo opazko: »Zmeraj, ko se kaj zgodi, pišejo časopisi, da so storilci verjetno Slovani. To ne drži niti za polovico primerov. Kot da smo še sredi druge svetovne vojne. Tudi vzhodnoevropske države imajo prepoznavna imena« (Heinichen, 2010b, 70). Mnogi italijanski avtorji (med temi celo italijanski tržaški pisatelj Claudio Magris, čigar siceršnja intelektualna drža, ki jo javno izraža, je daleč od diskriminatornosti do Slovencev) še danes omenjena pojma zmotno uporabljajo kot sinonima, kar je ostanek fašistične težnje po označevanju Slovencev in Hrvatov z izrazom Slovani (it. *Slavi*, tudi *Schiavi* in *Schiavoni*, »izvirajoč iz semantične asociacije izraza *Slavi* s *Schiavi*, torej sužnji« (Šabec, 2004, 290)), s čimer so obojim odvzemali veljavo samostojnega naroda z lastno identiteto.

Italijani

Tako kot Sergej Verč kritično analizira Slovence, se tudi Roberta De Falco loteva svojih italijanskih sonarodnjakov. Italijanom očita neučinkovito sodstvo, težnjo h kršenju pravil, okostenelost in zastarelost političnega sistema. Zelo kritičen je portret, ki ga zariše o Italijanah na podlagi Ettoreja Benussija.

Tipični Italijan.

To je bil.

Popustljiv do svojih šibkosti in nestrpen do drugih; polemičen, prezirljiv do drugih ljudi, vedno krivih za vse napake, ki so prizadevale državo, napake, za katere tako on kot tudi preostanek Italijanov se ni počutil niti najmanj odgovornega (De Falco, 2016, 10).

Verč in Heinichen kot zunanja opazovalca, manjšinec in priseljensec v Italiji, ki ne pripadata italijanski narodni skupnosti, ustvarita zelo podoben pogled na Italijane in navajata sorodne pomanjkljivosti »gostiteljskega« naroda. To so razklanost države na razviti, zbirokratizirani sever in nazadnjaški, kriminalni jug, izprijenost oblastnikov in državnega sistema, skromno znanje tujih jezikov ter nagnjenje k sleparijam. Poleg tega Heinichen opozarja na »načet[o] podob[o] Italije v tujini« (Heinichen, 2010b, 39). Avstrijci in Nemci,⁹ ki so do Italijanov skeptični, jim na primer očitajo nagnjenje h kraji in neredu, za Angleže pa pravi, da »ne mine dan, ne da bi njihove revije temeljito obirale [Italijanov, op. M. S.]« (Heinichen, 2011, 114).

V prikazovanju Italijanov je najbolj očiten kontrast, ki ga poudarjajo vsi trije avtorji med Trstom in italijanskim jugom.¹⁰ Poleg kulturnih razlik, kot je izrazita južnoitalijanska »bogat[a] govoric[a] rok« (Heinichen,

⁹ V Heinichejevem prikazu je do Italijanov posebej sovražna in kritična nemška manjšina v Italiji, zaznamovana z dolgoletnim bojem za odcepitev od Italije. Omenjeni problematiki se avtor obširneje posveti v romanu *V lastni senci* (Im eigenen Schatten)*, 2013).

¹⁰ Vsak od protagonistov ima med svojimi najbližjimi sodelavci Italijana ali Italijanko z juga Italije in ravno odnos z njim je priložnost za izpostavitve velikih razlik med severom in jugom države, ki so problematične od samega oblikovanja združene italijanske države v drugi polovici 19. stoletja. Perkov sodelavec, inšpektor Ayala, je »nekoliko nenavaden Sicilijanec« (Verč, 1998, 22), trmast, nadišavljen, »vedno neizprosno eleganten« (Verč, 1998, 22), v vsem uglajen, načitan, komunist, odklonilen »do fašistov in klera, [...] pa tudi do ho-

2010a, 172), se te kažejo tudi na identitetni ravni, saj tam, kot ugotavlja Verčev protagonist, jih ključni in trajni tržaški problem narodne identitete sploh ne zanima.

Tam na jugu Italije se sploh niso menili za narodnost svojih uslužbencev, saj je imel med kolegi Arabce, Tunizijce, Maročane in celo Irčane. Prava figa, če je bil Slovenec ali culukafer. Tam so imeli druge probleme, neprimerno hujše od tega, da si pač Slovenec. A tu, v Trstu, je bilo očitno drugače. Tu je bilo vedno drugače (Verč, 1991, 20).

V prikazu Slovencev in Italijanov v stiku, postavljenih v tržaški prostor, privre na dan trajna aktualnost in odprtost slovensko-italijanskih identitetnih vprašanj. Sodelovanje med tržaškimi Slovenci in Italijani je tako v Verčevi kot tudi v Heinichenjevi in De Falcini viziji izvedljiva le na trgovski in institucionalni ravni (sodelovanje slovenske in italijanske policije), kjer je sodelovanje »veliko bolj plodno kot v političnem in kulturnem okviru« (Heinichen, 2008, 221). Tržaška družba je videti še naprej prežeta z mnogimi predsodki. Nič nenavadnega niso plakati na mestnih ulicah z napisi: »V temi politike prižgite luč 'Fiamma Tricolor[e]!' Proti dvojezičnosti v regiji Furlanija - Julijska krajina. Uprimo se končno in odbijmo slovansko-nacionalne napade« (Heinichen, 2010a, 51), in prav tako običajno je, da še dandanes »[d]vajsetletni desni radikalci [...] za točilno mizo rjov[i]jo pesmi o Duceju in o Abesinskem vojnem pohodu« (Heinichen, 2010a, 16). To, kar prepoznavajo trije romanopisci v odnosu tržaških Italijanov do Slovencev, je zmes nezanimanja, podcenjevanja, sovraštva in strahu. Negativna čustva po njihovem mnenju izhajajo prvenstveno iz preteklosti (glej poglavje Ujetost mesta v preteklost in spomine), kot na primer v De Falcinem romanu *Čas ne izbriše** (*Il tempo non cancella*, 2014) pri Cristini, ki sovraži Slovence zaradi kompleksne preteklosti svoje družine.

Odnos s Cristino se je še bolj poslabšal, ko je Fabio po dolgem samskem življenju srečal Mirello. Žensko, ki jo je njegova sestra nemudoma označila za »vulgarno in ničvredno« samo zato, ker je bila iz skromne in predvsem slovenske družine. Cristina ni imela rada Slovencev kot tudi Hrvatov, Srbov in Bosancev. Nikoli ni želela obiskati držav onkraj meje, iz katerih je izviral njena družina, in bratova »neokusna« odločitev, da bo poročil ščavo, jo je ogorčila (De Falco, 2014b, 83).

*moseksualcev« (Verč, 2003, 37). Laurentijeva sodelavka je Kalabrija inšpektorica Giuseppina oz. Pina Cardareto, ki je zelo navezana na svoj domači kraj in si želi čim prejšnjega odhoda iz Trsta, kljub temu, da ji je v rojstnem mestu Africò, ko je še bila deklita, mafijska združba 'ndrangheta umorila očeta. Benussijev sodelavec pa je inšpektor Valerio Gargiulo, vesel, lahkoten, flegmatičen, pozitiven in nezamerljiv Neapeljčan, ki ga ravno zaradi izvora Benussi norčavo imenuje *Napoli*.*

11 Ana Toroš (2012, 28) predlaga razlikovanje med slovensko in italijansko tržaškostjo. Obstajajo pa tudi mnogi skupni elementi, ki jih slovenski in italijanski avtorji razumejo kot ključne sestavine tržaškosti. Tržaškost namreč temelji prav na odmišljanju narodnostne komponente in iskanju drugih kategorij identifikacije, skupnih vsem tistim, ki občutijo mestno identiteto intenzivneje kot narodno.

Tržaška identiteta

Ob narodnih identitetah, ki so v romanih treh avtorjev prikazani v bolj ali manj intenzivni, a v stalni napetosti, zavzema posebno mesto tržaškost oz. tržaška identiteta,¹¹ ena tistih mikroidentitet, značilnih za obmejna območja, kjer so se oblasti izmenjevale prehitro, da bi ljudje lahko sprejeli vsakič novo narodnost.

Ljudje s Krasa so bili narejeni tako. V zadnjih stotih letih so videli več policijskih enot kot vsi ostali evropski narodi. Avstrijsko, italijansko, fašistično žandarmerijo in vojake, gestapovce, SS in wehrmachtovske vojake, titovsko, angleško, novozelandsko, ameriško milico, potem spet Italijane in bog vedi koliko vohunov. Torej ne preseneča, da so neodzivni ob uradnih izpraševanjih (Heinichen, 2006, 17).

Tržaškost se izkaže kot izredno odprta kategorija, ki zajema različne narodnosti (in religije), obenem pa kot izjemno zaprta identiteta do vsakogar, ki ne spada v določen okvir, zaradi česar pogosto izpade lažna, začasna in dejansko prazna entiteta, ki se kameleonsko spreminja in si prisvaja vsakič drugačne lastnosti. V določenih okoliščinah je uporabna, v drugih pa namesto nje stopi v ospredje narodna identifikacija, ki je bila dotlej pod njo zakrita. Narodne identitete Tržčanov, vsaka s svojimi notranjimi in zunanji konflikti, se prebudijo predvsem, ko stopita v igro kolektivni spomin in neresena poglavja preteklosti. Sicer pa je tržaška identiteta lahko dojeta na isti stopnji kot narodna. Verčev Beno na primer razmišlja o posebnem »tržašk[em] narod[u], združen[em] pod kopreno vzajemne usode« (Verč, 1991, 144), s sindromom izolacije, ki ga slikovito povzame Roberta De Falco.

Tisočletja so živeli pod različnimi oblastmi, kozmopoliti po naravi, se niso počutili povsem Italijani, niti Avstrijci in niti Slovani, čeprav so dolgovali posebnost svoje identitete mešanici vseh treh kultur.

Njihova dimenzija je bilo pregnanstvo.

Počutili so se pregnanci svojega časa, zgodovine, sveta.

In pogosto samih sebe (De Falco, 2014a, 52).

To, da je tržaškost nedoločljiva mešanica identitet, potrjujeta tudi Sergej Verč in Veit Heinichen. Prvi se o tem ponorčuje, ko ena od njegovih Tržačank izjavi, da je »'čistokrvna tržaška bastardka'« (Verč, 1998, 199), Heinichen pa, ko zapiše: »'Tu so skoraj vsi tujci.

Pravih Tržačanov tako ali tako sploh ni. Od česa pa to mesto pravzaprav živi in zaradi česa je postalo veliko in bogato? Tujci, svetovna trgovina, kozmopolitskost, svobodna luka'» (Heinichen, 2005, 33). Kar je ostalo od nekdanje mešanice kultur, pa se odraža bolj kot v vsakdanjem življenju le še v arhitekturi, v kateri je »nekaj Dunaja in nekaj Italije, malo neoklasicizma, Bizanca in secesije« (Heinichen, 2005, 48) in v kulinariki, ki je »svoje korenine pognal[a] tako iz štedilnikov habsburškega dvora kot iz črnih kuhinj slovenskih domačij na Krasu, iz madžarske ravninske puste in iz ognjišč istrskih ribičev. Ena sama mavrica vonjav in okusov« (Verč, 1998, 42).

Kljub heterogenosti kategorije tržaškosti pa ji avtorji pripisujejo specifične lastnosti oz. poskušajo definirati njene značilnosti. Pri tem se njihove predstave in podobe, ki so večidel kritično in negativno naravnane do Trsta in Tržačanov, zelo pogosto prekrivajo. V osnovi jim je skupno izhodiščno prepričanje, da je Trst čudno mesto paradoksov, absurdov, nasprotij, razklanosti, dvoiličnosti in kontradikcij, ujeto v kompleks večvrednosti in manjvrednosti, provincialnosti in kozmopolitskosti, »mesto, ki mu je [...] zelo všeč pretiravati in delati se pomembnejše od tega, kar je« (Heinichen, 2004, 31). Tržačani pa se po njihovem mnenju imajo za »[s]vet zase [...]. V dobrem in slabem'« (De Falco, 2014b, 153). Tudi protagonisti odražajo protisloven odnos do mesta, do katerega tako kot Verčev Beno včasih čutijo »pretiran gnev« (Verč, 1991, 77), se sprašujejo, »[z]akaj mora biti v Trstu vse tako groteskno« (Heinichen, 2006, 251), spet drugič pa se jim Trst »[ne] zdi več tako neprijazen« (Verč, 1991, 202).

Na tej osnovi trije avtorji ob mimobežnem navajanju najbolj znamenitih prvin Trsta, kot so morje, burja, živa kultura kavarn in prepoznaven dialekt, oblikujejo sedem temeljnih podob tržaškosti: bolnost, statičnost, starost, zaprtost, šovinizem, zlaganost in obrobnost. S tem avtorji nadaljujejo literarno tradicijo druge polovice 20. stoletja, ki je tržaškost gradila pretežno na negativnih razlikovalnih lastnostih.

Verč, Heinichen in De Falco pogosto uporabijo za Trst pojma **(1)** bolnost in norišnica,¹² ki ju poglobljajo z definicijami, kot so »paranoidn[a] depresivn[ost] dvonacionalne populacije« (Verč, 1991, 22), »mesto norcev in ezulov« (De Falco, 2016, 54), »od vselej nevrotični pekel [...]. Kontraktoren, kompleksen, s številnimi kontrasti: mesto [...], polno pričakovanj in diziluzij, ki so izhajale iz lažnih obljub o ekonomsko ali narodno obarvani sreči« (Heinichen, 2013, 91). Glede Tržačanov so avtorji soglasni, da so »trknjeni[...]« (Verč, 1991, 144) in »nori« (Heinichen, 2004, 119).

Z leti postanejo ti ljudje fanatični zagovorniki resnic, v katere verjamejo le oni. [...] Ne poznam izvora tega

paranoičnega virusa, tudi raziskoval ga nisem. Vem pa, da obstaja in da ti v tem mestu prodre v telo, v gene, da se prenaša iz generacije na generacijo in da je neobvladljiv. Ti ljudje so zmožni skriti slona in prepričano trditi, celo dokazovati, da je zbežal, ker ga je splašila mravlja (Verč, 1991, 199).

Nezdruvo vzdušje mesta pa se kaže tudi v njegovi boleštni **(2)** statičnosti, v pogrezanju mesta, ki »'spi pri belem dnevu'« (Heinichen, 2008, 32), v vedno večjo »fatalistično in užaljeno pasivnost« (De Falco, 2013, 7), »ujetniško topost« (De Falco, 2014b, 75), v linearnosti tržaškega življenja: »Tukajšnji, tržaški svet [...] pozna [...] le eno razsežnost bivanja: od zibeli do groba ena sama dolga, neprekinjena črta, ki se nekje začne in nekje konča. Dolgčas pa [...] si ljudje preganjaljo] s sanjami« (Verč, 1991, 22).

Trst je prepoznaven po tem, da je **(3)** »[m]esto penzionistov, starih« (Verč, 1991, 31), kjer se je težko prebiti skozi »tesna vrata kronične tržaške gerontokracije« (Verč, 1991, 67). V Trstu je »starih ljudi [...] več kot drugod [...], ker so se mladi že pred leti odselili tja, kjer je bilo bolj zanimivo in kjer se je obetala boljša prihodnost« (Heinichen, 2010a, 59). Stari Tržačani pa so okarakterizirani kot ljudje z »grd[im] značaj[em]« (De Falco, 2014a, 32), »[r]azdražljivi, betežni, prepirljivi, polni sovraštva in ljubosumnosti'« (Verč, 1998, 80).

Značilno **(4)** zaprtost mesta avtorji prepoznavajo v prikriti notranji povezanosti prebivalcev, ki »'se vsi poznajo med seboj'« (De Falco, 2013, 86), »vsii so povezani z nekom« (Heinichen, 2004, 279) in »sploh ne živijo tako vsak zase, kot navzven kažejo, ampak [...] so prav neverjetno povezani« (Verč, 1991, 56), čeprav jih obenem označujejo »podedovane razklanosti« (Verč, 1991, 143), egoizem in težnja, da povsod »'vidijo [...] same spletke, kot da jim vsi strežejo po življenju. Italijani, Furlani, Slovani, Istrani ...'« (Verč, 2009, 104). Roberta De Falco jih opiše kot nezmožne lahkotnosti in brezskrbnosti, »[b]olne od nezaupljivosti, [...] vedno pripravljen[e] v drugem videti potencialnega sovražnika« (De Falco, 2014a, 51), a je obenem edina od treh avtorjev, ki nekoliko ublaži podobo tržaške zaprtosti:

»Ali se v Trstu še vedno tako zelo sovražite?« Znan Montalejev izrek ji je priklical nasmeh prvič, ko ga je slišala, čeprav, potem ko je preživela skoraj celo življenje v tistem mestu, ji je bilo jasno, da sovražnost, obrekovanja in zamere, v katere so bili oviti Tržačani, so bile prejkone neke vrste aristokratka zaščita pred preostankom sveta kot pa njihov resničen značaj. Petra je namreč srečala mnoge poetične in prijazne ljudi, vesele in razpoložljive, čeprav je morala priznati, da so bili skoraj vsi oviti v tančico avstro-ogrske melanholije (De Falco, 2014b, 36).

12 S tem je povezano tudi pogosto literarno in zgodovinsko omenjanje dejstva, da ni naključje, če se je psihoanaliza iz Trsta kot »bolnega« mesta razširila drugod po Italiji.

Z zaprtostjo je tesno povezan tudi tržaški (5) šovinizem. Tržačani ne marajo priseljencev in vsakogar, »ki ni [...] *Triestin patocco*«¹³ (Verč, 2009, 206), čeprav je na ulici mogoče slišati »mešanic[*o*] romanskih in slovan-*skih jezikov*« (Verč, 1998, 27). Trst, ki »je bil od nekdaj konglomerat najrazličnejših političnih in socialnih idej« (Verč, 2009, 138), se zdi v sodobnem času priljubljeno shajališče rasistov, fašistov in neofašistov. A tudi tisti, ki ne pripadajo ekstremističnim političnim gibanjem, npr. »[t]ržaški trgovci in gostilničarji [...], ne kažejo kakšnega posebnega gostoljubja do tujcev« (Verč, 2009, 48), kvečjemu z gestami negostoljubnosti »kaznujejo turiste, ki jih je vse več zaradi zanimanja za mesto« (Heinichen, 2006, 122). Verč je kot Slovenec občutljiv na tržaško prislovično protislovanskost in protislovenskost, ki jo opiše z besedami: »Slovani, kot so italijansko govoreči Tržačani pravili svojim slovenskim someščanom, pa so po njihovem mnenju tako in tako sodili med tista preprosta in neizobražena ljudstva, ki so prišla izza Karpatov in se samo začasno naselila v tem mestu v zalivu« (Verč, 2009, 206). Podobna občutljivost je izsledljiva tudi pri Heinichenu, ki ga motijo poskusi »odrekanja legitimnosti dvojezičnosti« (Heinichen, 2004, 138).

(6) Zlaganost zaznavajo avtorji v tem, da je v Trstu »vsaka stvar vedno drugačna od vtisa, ki ga ustvarja« (Heinichen, 2011, 102), v nasprotju med zunanjim spodobnim, lažno skromnim, zasanim, omikanim, miroljubnim, elegantnim in krotkim videzom blagostanja ter sreče mesta in njegovo veliko manj idealno realnostjo, v katero pa je težko prodreti, saj »[v] tem kot solza čistem Trstu [...] vsi nekaj prikriva[jo]« (Verč, 1991, 109). Še celo v najbolj sončnih dneh »je vselej [...] nekaj hladnega v [...] bleščočem zraku, nekaj prežečega, kar [...] vzbuja [...] nemir in skrb, kot bi iz hipa v hip pričakovali grdo presenečenje« (De Falco, 2014a, 30).

Vse je videti tako prekleto idilično, da se človeku, ki prihaja od zunaj, zdi že sumljivo. Kaj se skriva za to idiliko? Prostitucija, droga, obračanje umazanega denarja, trgovina z orožjem? Karkoli od tega se ti zdi za to mesto na prvi pogled neverjetno, celo absurdno. Da bi kdorkoli koga ubil? Nemogoče, tu so ja vsi dobri kot tržaška pinca ... (Verč, 1991, 75).

Ta lastnost mesta se kaže tudi v kriminalu, kjer je mikrokriminal (umori in kraje) skoraj odsoten, medtem ko cveti makrokriminal (ilegalna trgovina, mafijski posli, finančne goljufije, trgovanje z ljudmi in človeškimi organi), ki je težje izsledljiv in obvladljiv.

(7) Obrobnost Trsta ima več dimenzij. Za to mesto avtorji menijo, da je »od državnih oblasti [...] preziran[*o*]« (Verč, 1991, 88), »na koncu sveta« (Verč, 2003, 186), »nedostopno« (De Falco, 2014b, 26), kraj,

za katerega se zdi, »da ga Italija ima še vedno za tuje mesto« (De Falco, 2014b, 27), čeprav Trst sebe pogosto vidi »kot evropska vrata na Balkan, na srednjo Evropo in vzhodni Mediteran ter hrepeni po tem, da bi ga obravnavali v skladu z njegovo preteklostjo« (Heinichen, 2008, 124). V obrobnost, ki jo v sebi nosi tržaškost, se vpisuje tudi travma meje, saj je »politična meja razdelila družine, prečkala njive in zemljišča« (Heinichen, 2008, 55). Meja je tako le še ena »zapletena zgodba, kakor vse na tem koncu« (Heinichen 2010b, 168). Na tem mestu so prepoznavne mnoge vzporednice med tržaškostjo in otoškimi identitetami, npr. s sicilsko identiteto oz. sicilskostjo, ki prav tako kot tržaškost prestavlja v leposlovje svoj občutek odmaknjenosti in zapostavljenosti v primerjavi s preostankom države. To sta identiteti, ki odražata dramatičnost položaja posameznih skupnosti, npr. sicilska je bila od Italije pozabljena z ekonomskega vidika, tržaška pa s političnega nikdar povsem integrirana in asimilirana z italijansko. Podobno kot mnogi pisci poudarjajo dramatično noto Trsta, se dogaja tudi s Sicilijo, za katero je avstrijski pisatelj Hugo von Hofmannstahl (1874–1929) zapisal: »Na tem otoku je taka dramatičnost, kakršne ni nikjer drugje na svetu« (Sacco Messineo, 2009, 115). V obeh primerih gre za bolečo in hkrati neodtujljivo navezanost na določen mikroprostor, ki poskuša kompenzirati umanjano vpetost v makroprostor, npr. državno skupnost.

Ujetost mesta v preteklost in spomine

Trst je v literarnih prikazih pogosto s pogledom usmerjen v preteklost, »mesto, ki ga duši težka zgodovina: mesto duhov, [...] senc« (Pizzi, 2007, 39), »žrtev lastne preteklosti« (Pizzi, 2007, 58), ki pa se ne uspe odreči njenemu kultu. Kaže se kot ujetnik in hkrati zaščitnik spomina ter amnezij, ki se zagozdijo v mnoga besedila, kjer literarno zaživijo najpogosteje v obliki (avto)biografskosti, v motivih otroštva in družine.

Policijski romani treh avtorjev se, bolj kot je običajno za kriminalne romane, vračajo v družbeno-politično preteklost mesta, saj ravno v njej iščejo odgovore na še nerešena identitetna vprašanja in izvor negativnih razlikovalnih značilnosti tržaškosti. Vzgibi za kriminalna dejanja v njihovih besedilih največkrat ne temeljijo le v individualnih razlogih, temveč so povezani prav s preteklimi kolektivnimi travmami in spomini: »Karkoli se tu zgodi, [...] ima skoraj vsakič opraviti s preteklostjo ali pa s klišeji, ki jih je ta ustvarila. S preteklostjo oziroma s pozabljeno stranjo zgodovine« (Heinichen, 2006, 61), kajti »tukaj [v Trstu, op. M. S.] imamo toliko neprebavljene zgodovine«¹⁴ (Heinichen, 2010a, 49). »Preteklost je [...] še zelo zakoreninjena« (Verč, 1991, 25), ves čas prisotna v ozadju in bolj kot dru-

¹³ Čistokrvi Tržačan.

¹⁴ V slovenskem prevodu je na tem mestu beseda *zgodba*, namesto *zgodovina*, ampak sobesedilo kaže na to, da gre za prevajalsko napako. Zavajajoče je bilo najbrž dejstvo, da se v nemščini pojem *Geschichte* uporablja za zgodbo in zgodovino.

god se nahaja nekje med željo po odkritem razčiščenju in ohranjanju starih zamer, med nepopustljivim spominom, brez katerega ni prihodnosti, in popolnim pozabljenjem. Verč označi Tržačane za »*atavističn[e] zagrenjence [...] ki jih je [...] zgodovina premetavala sem ter tja*« (Verč, 2003, 76). Heinichen pa ironično ugotavlja, da v Trstu in okolici je »*toliko amaterskih zgodovinopiscev, kolikor je prebivalcev: samo politiki ostajaljo] zvesti svoji nevednosti*« (Heinichen, 2008, 140). Ujetost mesta v preteklost občuti tudi brazilska priseljenka v De Falcinem romanu, ki na vprašanje, ali ji Trst ne ugaja, odgovori: »*To je mesto, v katerem se počutim ujetnica.*' *V kakšnem smislu?*' [...] *'Ujetnica preteklosti'*« (De Falco, 2013, 153).

Verč in Heinichen prepoznavata izvor slovensko-italijanskih nesoglasij na Tržaškem v času fašizma, ki je trajno preobrnil habsburško »*podobo živahnega in nezafrustriranega mesta*« (Verč, 2003, 75). V sozvočju s slovenskimi romanopisci v Italiji Heinichen navaja kot prelomni dogodek krhanja odnosov med Slovenci in Italijani v Trstu požig Narodnega doma:

To je bilo 22. junija 1920. Tega danes noben Italijan noče več slišati. Podivjana tolpa fašistov je odšla najprej do Narodnega doma Balkan, slovenske kulturne hiše s priključenim hotelom, in ga zažgala. Dva sta bila mrtva. Nato so podtaknili ogenj v neki gostilni, v odvetniški pisarni, v slovenskih trgovinah in treh bankah. Dvanajst ranjenih. Policija se je držala ob strani (Heinichen, 2010a, 50).

Poleg tega opiše italijansko fašistično nasilje nad Slovenci, ki je sledilo požigu:

prepovedali [so] govor v slovenščini in hrvaščini, slovenske šole, banke in podjetja so zaprli. Neizprosno so bila poitalijančena vsa slovanska imena in prepovedano bogoslužje v slovenščini, potem ko je Vatikan slovanske škofo zamenjal z italijanskimi. Vsaka uporaba slovenščine ali hrvaščine v javnosti je bila kazniva, celo privatni pogovori so morali potekati v italijanščini (Heinichen, 2010a, 79).

Obdobje fašizma in zatiranja vsega neitalijanskega zlasti na narodnostno mešanem območju pa je le še poglobilo nastali prepad med skupnostma: »[t]o *zmešano iskanje nacionalne identitete je uničilo celotno moč tega mesta, pod fašisti je izgubilo vse, čeprav jih veliko tega*

še sedaj ne prizna. In proti Slovanom se je širilo nasilje v neprijetnem obsegu« (Heinichen, 2010a, 50–51).

Roberta De Falco in Veit Heinichen v povezavi z vojnim obdobjem postavita v središče Rižarno, edino nacistično uničevalno taborišče v Italiji. Pri slovenskem piscu je to le epizoda med mnogimi drugimi, ki so prizadele slovensko skupnost v Italiji, medtem ko ima pri italijanski avtorici in nemškem pisatelju centralnejšo vlogo, saj Rižarno povzdigneta v simbol vseh vojnih grozot, ki so se izvršile v Trstu. Tedanjemu dogajanju Roberta De Falco posveti največ pozornosti v romanu *Nihče ni nedoležen** (*Nessuno è innocente*, 2014), kjer se babica Južnoameričanke Violette Amado, po izvoru Tržačanka, preko pisem spominja svojih dni v Rižarni: »*Tako je, kot da ne bi nikdar odšla iz tistega taborišča, iz tistih barak, kot da se dim auschwizkih peči meša s tistim v Rižarni in prežema vsako mojo najbolj skrito celico*« (De Falco, 2013, 251). Violetina babica se po kruti taboriščni izkušnji zaradi mnogih grdih spominov »*n[e] žel[i] nikdar več vrniti v Trst*« (De Falco, 2013, 295) in preostanek življenja preživi v Braziliji. V skladu z italijansko povojno politiko zamolčevanja se De Falco ne posveča času fašizma, temveč raje (pre)usmeri pozornost na nacistične zločine.¹⁵

Metaforo spomina na ta mestu neljub izsek preteklosti Heinichen ponudi v literariziranju usode strastnega tržaškega zbiratelja Diega de Henriqueza, čigar usodi se obširno posveti v romanu *Smrt na čakalni listi** (*Tod auf der Warteliste*, 2003).¹⁶ De Henriquez »*je ključna osebnost za celotno obdobje [od nacistične okupacije Trsta do sodobnosti, op. M. S.]. Na dan prinaša vse spletke Svobodnega tržaškega ozemlja do danes'*« (Heinichen, 2006, 212). Umrli je leta 1974 v požaru, ki je zajel skladišče, v katerem je spal. Okoliščine ostajajo še danes nepojasnjene, nekateri pa jih pripisujejo namernemu umoru, ker, preden bi pobelili stene celic v Rižarni, je de Henriquez z njih prepisal zapise jetnikov. Poznal je torej »*imena informatorjev in kolaboracionistov v času nacizma*« (Heinichen, 2006, 62) »*in ljudi, ki so obogateli z lastnino deportirancev*« (Heinichen, 2006, 178), zato je bil po vojni, podobno kot spomin, zelo verjetno prisilno »*utišan*« in zatrt. Njegovih zapiskov so se bali »*nekdanji nacistični kolaboracionisti kot tudi politiki neofašističnega izvora, ki so si v sodobnem času naredili bolj demokratično obleko*« (Heinichen, 2011, 79). Ohranilo se je njegovo skladišče,¹⁷ polno vseh mogočih vojnih predmetov, kar lahko prav tako razumemo kot metaforo o neizbrisnosti spomina, ki kljub poskusom brisanja čaka, da se ga razčisti in uredi.¹⁸

15 Do nacističnega koncentracijskega taborišča Rižarna je tržaška družba po koncu vojne gojila dvojni odnos. Po eni strani je poskušala pozabiti nanj, po drugi pa je ta spomin izrabljala, zato da bi z njegovo pomočjo pozabila na italijanske fašistične zločine, v katere so bili vpleteni mnogi prebivalci mesta.

16 Z usodo Diega de Henriqueza se poglobljeno ukvarja tudi Claudio Magris v svojem romanu *Ustavljena preiskava** (*Non luogo a procedere*, 2015).

17 V sodobnem času je v Trstu na podlagi zbirke Diega de Henriqueza nastal Mestni vojni muzej za mir (*Civico Museo della Guerra per la Pace*).

18 Poskus tega je bilo skupno *Poročilo slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije* (2000), ki pa ni razrešilo še naprej odprtih razprav o ključnih slovensko-italijanskih narodnostno-zgodovinskih vprašanjih 20. stoletja.

Proučeni policijski romani se ukvarjajo tudi z iskanjem izvorov zamere italijanske strani do slovenske, in sicer jo najdejo v povojnem času, s tem povezanimi fojbbami in velikim številom Italijanov, ki so odšli iz Istre, Reke in Dalmacije v Italijo. Tako kot je italijanska avtorica redkobesedna glede fašizma, je o fojbbah in italijanskih ezulih najmanj govora pri Sergeju Verču, medtem ko se omenjeni temi obširno posvetita Veit Heinichen v romanu *Mrtveci s Krasa (Die Toten vom Karst, 2002)* in Roberta De Falco v romanu *Čas ne izbriše* (Il tempo non cancella)*. Nekateri italijanski literarni liki v omenjenem romanu pogosto govorijo o »izdajalskih ščavih, o Titovih partizanskih brigadah, ki so jih odtrgale iz njihovih nebes na zemlji« (De Falco, 2014b, 43). Preko protislovansko nastrojene Cristine Radek, prepričane, da je hči Italijana, ki je po vojni zapustil Poreč, ne ve pa, da je v resnici hči Hrvata, Roberta De Falco nameni nekaj besed tudi tisočletni prisotnosti Italijanov v Istri in Dalmaciji.

Cristina je sovražila Slované, vse njihove etnije. Hrvat pa še posebej. Imela jih je za uzurpatorje, divjake in nikoli ni želela imeti opravka z njimi. [...] Kakšno bi bilo njeno življenje, se je spraševala, če bi živela v tistem majhnem mestu ob morju, v katerem, kot je vsakič ponavljal njen ded, je vsak kamen govoril o tisočletni italijanski civilizaciji, ki ga je prežemala? [...] Njen oče ji je povedal [...], da je Poreč zelo podoben Benetkam, ker so ga zgradili Benečani, kot tudi sicer vsa istrska in dalmatinska mesta, ki so pripadala Italiji že od antičnih rimskih časov. Razlog več za Cristino, da se ni želela vrniti na tisto zemljo, ki poleg izгона Italijanov, ki so jo naseljevali več kot tisočletje, je želela tudi izbrisati njihovo zgodovino in civilizacijo (De Falco, 2014b, 67).

Heinichen povzema stališča in razloge nekaterih Italijanov, ki gojijo mržnjo do Slovencev,

In vsi so imeli Istrane za fašiste, samo zato, ker so prišli od tam, kjer so se jih hoteli znebiti komunisti. Vsi so morali pričeti od začetka. To kar vpije o krivici. Tako slab pa fašizem spet ni bil in poleg tega Italija še danes plačuje pokojnine komunističnim zločincem! In potem govorijo o tem, da je treba pustiti preteklost počivati v miru in pričeti na novo v združeni Evropi. Ne spravljajte me v smeh! [...] Vse te fine vlade, ki smo jih imeli, niso prav nič boljše od teh umazanih Slovanov. Razumete: nazaj hočemo to, kar nam pripada! Istra je italijanska! (Heinichen, 2010a, 146–147).

Eden ključnih spominskih motivov, povezanih z italijanskimi literarnimi prikazi Trsta, je tudi motiv fojbb, brezen, v katera so fašisti, gestapo, SS in jugoslovanski partizani metali svoje žrtve, vendar zagovorniki različnih ideologij zagovarjajo zelo različna stališča o tem, kdo je metal vanje ljudi in v kakšnem številu. Fojbe so

»metafora obmejne anksioznosti, [...] nosilke kolektivnega spomina, negotovosti« (Pizzi, 2007, 167), »konfliktov, nasilja, travm, bolečine [...], ostanek ranljive kulturno-zgodovinske identitete meje« (Pizzi, 2007, 173). Verč se s to temo ne ukvarja, medtem ko se je Heinichen zlasti v romanu *Mrtveci s Krasa (Die Toten vom Karst)* loteva z željo po objektivnosti, kajti »'[o] fojbbah tako ali tako nihče ne ve ničesar natančnega'« (Heinichen, 2010a, 103), »niti politika niti mediji tega temačnega poglavja zgodovine v desetletjih niso zaupanja vredno obravnavali. Le nasprotujoče si izjave – glede na to, ali so trditve prihajale z leve ali z desne, od ekstremistov ali meščanov, od nacionalistov, fašistov ali komunistov, onkraj meje ali iz Italije« (Heinichen, 2010a, 13). Ravno okrog fojbb splete prizor, ki ga povzame v obliki časopisnega članka in s katerim odlično prikaže zmešnjavo na tanki meji med izbruhom konflikta in farso, ki se sproži na Tržaškem vsakič, ko se odprejo vprašanja, povezana s preteklostjo in narodnostjo.

Včeraj, tako je poročal članek, se je znašla skupina slovenskih aktivistov pod vodstvom nekega profesorja zgodovine v fojbi pri Bazovici. Skozi majhno odprtino na robu mogočne kamnite plošče, s katero so nekoč zaprli brezno, so hoteli spustiti navzdol sondo. Profesor je zahteval natančno preiskavo odprtine in dvesto štirideset metrov globokega žrela. »Tukaj ne gre za nič drugega kot za očrnitev Slovanov. Brezno je prazno!« je zagotavljal eden o aktivistov. Istočasno se je le šest metrov stran nabrala skupina militantnih italijanskih fašistov. Spremljal jih je italijanski duhovnik [...]. Odvili so zastavo »Repubblica sociale« z orlovo glavo in s »fasciom«, emblemoma fašistov in duhovnik je govoril izzivalno in glasno: »Zahtevamo spoštovanje do žrtev fojbe! To je znak božje previdnosti, da smo sem prispeli pravočasno, ko se poskuša blatiti spomin na naše mrtve.« Nato je odprl svoje Sveto pismo in izrekel kratko molitev, razširil roke in dal blagoslov. Ostali so se prekrizali. Medtem se je profesor pogovarjal z navzočimi karabinjerji, ki so mu prepredovali spustiti sondo in novinarji slovenske televizije so poskušali intervjuvati desne ekstremiste, vendar oni niso napredovali, kajti nihče ni imel poguma govoriti pred kamero. [...] Malo pozneje se je pripeljala skupina starejših kolesarjev, ki so [...] začeli glasno razpravo s slovanskimi aktivisti, kjer na nobeni strani ni manjkalo trdote: zakoni, ki zatirajo slovensko manjšino, rasna politika fašistov, Tito – komunistični birič, državni predsedniki, ki so poklekli ob spomeniku, zahteva po reparaciji, odgovornost vladajočih do žrtev fojbe pri Bazovici in vseh fojbb v Italiji in Istri. Uradniki enote proti terorju tudi tokrat niso posegli vmes (Heinichen, 2010a, 13–14).

Ko piše o fojbbah, Heinichen poudari, da je šlo pri povojnem znašanju jugoslovanskih vojakov nad Italija-

ni v nekaterih primerih za krivično dejanje, v drugih pa za maščevanje za prestano fašistično nasilje; »*Doslej je bilo v Istri in na tržaškem Krasu registriranih čez trideset fojb. Podatki o številu mrtvih so se raztezali med petsto in dvajset tisoč. Ne le Italijane, tudi Slovence in Hrvate je tam doletela smrt*« (Heinichen, 2010a, 80), »[m]ed Italijani so se hitro razširile govorice, da ni doletelo le fašistov. Šušljalo se je o zasebnih maščevanjih, o zavisti in starem sporu. Žrtve so bili tudi partizani, če niso bili komunisti in so se uprli partijski disciplini« (Heinichen, 2010a, 210–211). De Falco pa povzame tezo o številu in nedolžnosti žrtev, ki se je v Italiji uveljavila, ko je bil leta 2004 sprejet zakon o 10. februarju kot dnevu spomina na italijanske in druge žrtve fojb ter eksodus Italijanov iz Istre, Reke in Dalmacije po koncu 2. svetovne vojne. De Falco tako zapiše, da so fojbe brezna, kamor so bili »*tisoči živih ljudi vrženi v smrt*« (De Falco, 2014a, 267) oz. kjer so umrli »*nedolžni*« (De Falco, 2014a, 51).

SKLEP

Na podlagi predstavljene analize lahko sklenemo, da se leposlovje, ki se ukvarja s Trstom in Tržačani, četrto žanrsko, težko izogne utrjenim tržaškim literarnim motivom. Dva glavna motiva lahko zasledimo tudi v sredozemskih kriminalkah Slovenca Sergeja Verča, Italijanke Roberte De Falco in Nemca Veita Heinichena. To sta trajna aktualnost in odprtost (narodno)identitetnih vprašanj ter ujetost mesta v preteklost in spomine.

Pri obravnavi narodnoidentitetnih vprašanj se vsi trije pisatelji zavedajo identitetne raznolikosti Trsta, a se do njenih komponent različno opredeljujejo. Do Slovencev je najbolj kritičen Sergej Verč, medtem ko se ostala dva avtorja zateketa v nekatere klišeje o dobri slovenski hrani ali nadarjenosti za petje. Podobno je tudi do Italijanov najbolj kritična ravno italijanska avtorica.

Vsi trije pa prepoznavajo v odnosu tržaških Italijanov do Slovencev zmes nezanimanja, podcenjevanja, sovraštva in strahu. Ob tem zavzema med identitetami, ki jih literarizirajo, posebno mesto tržaška identiteta, ki jo kljub zavedanju, da je heterogena in stalno spreminjajoča se kategorija, poskušajo definirati skozi sedem negativnih razlikovalnih lastnosti: bolnost, statičnost, starost, zaprtost, šovinizem, zlaganost in obrobnost. S tega vidika si tržaškost deli mnoge podobnosti z otoškimi identitetami, ki z bolečo in hkrati neodtujljivo navezanostjo na svoj mikroprostor poskušajo kompenzirati umanjano vpetost v makroprostor.

Negativne prvine, ki zaznamujejo Trst in ohranjajoče se napetosti med njegovimi različnimi narodnimi identitetami, proučeni policijski romani raziskujejo tako, da se pogosto vračajo v družbeno-politično preteklost mesta. Prav na tem mestu se pojavijo največja razhajanja med njimi, saj stopijo v ospredje narodnostne teme. Verč in Heinichen zaznavata kot ključni trenutek tržaške preteklosti obdobje italijanskega fašizma, medtem ko se tega Roberta De Falco skoraj ne dotakne. Prioriteto daje temi nacističnega uničevalnega taborišča Rižarna, fojb in Italijanov, ki so po vojni zapustili Istro, Reko in Dalmacijo. Slednjima pa se izogne Verč. Slovenec in Italijanka na tak način nadaljujeta z diametralno nasprotnim tolmačenjem preteklosti, ki se nikdar ne steče v eno samo, skupno pripoved. Pri tem pa je zanimiva vloga, ki jo odigra Veita Heinichen, ki kot Nemec gleda na tržaško preteklost *super partes*. Prav s te pozicije sooča razloge ene in druge strani ter si na tak način pribori novo, posredniško-povezovalno vlogo, ki je razbremenjena kolektivnega spomina obeh skupnosti in najbolj objektivno naravnava med vsemi tremi. S tem prinaša spoznanje o pomembnosti »zunanjega« obravnavanja tržaške stvarnosti, ki se pridružuje »slovensko-italijanskemu krogu« in ga obenem presega ter na tak način lahko pomaga uzreti stare teme v novi in spravni luči.

CONTEMPORARY SLOVENIAN, ITALIAN AND GERMAN CRIME NOVEL ABOUT TRIESTE AND TRIESTINE IDENTITIES

Maja SMOTLAK

Science and Research Centre Koper, Institute for Linguistic Studies, Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: maja.smotlak@zrs-kp.si

SUMMARY

Literary fiction about Trieste and the Triestiners rarely avoids the settled Trieste's literary motifs. Also in the Mediterranean crime novels of Slovene author Sergej Verč (Trieste, 1948-Gabrovica near Komen, 2015), Italian author Roberta Mazzoni with the pseudonym Roberta De Falco (Milan, 1951) and German author Veit Heinichen (Villingen-Schwenninger, 1957) there are present the two main motifs: permanent actuality of (national) identity issues and entrapment of the city in the past and memories. With imagologic method, comparative observation of the similarities and differences, the article analyzes the key concepts related to the mentioned motifs in the novels of the three authors.

When dealing with issues about national identity all three writers are aware of the identity diversity of Trieste, but they take different positions about its components. Sergej Verč is the most critical towards Slovenes, while the other two authors choose certain clichés. Similarly, the Italian author is the most critical about Italians. The three authors identify a mixture of apathy, underestimating, hatred and fear in the attitude of Italians from Trieste towards Slovenes. The Triestine identity, known as triestinity, plays a specific role; in spite of knowing that it is a heterogeneous and constantly changing identity, the authors try to define it through seven negative distinctive features: soreness, immobility, oldness, closeness, chauvinism, hypocrisy and marginalization.

Negative elements that characterize Trieste and keep the tensions between its different national identities are explored by the police novels with the fictional returning in the socio-political history of the city. At this point appear the biggest differences between their visions. Verč and Heinichen perceived as a crucial moment of Trieste's history the period of Italian fascism, while Roberta De Falco doesn't write almost anything about it. She gives priority to themes like the Nazi extermination camp Risiera, 'foibe' and Italians who after the war, have left Istria, Rijeka and Dalmatia. On the other hand, Verč avoids these issues. The Slovenian and the Italian writer in such a way continue the diametrically opposite interpretations of the past, which never runs in a single, common narration. While Veit Heinichen, who as a German looks impartially at Trieste's history, gives space to the outlooks of the two nations both Slovenian and Italian, and in this way he takes over the role of an objective mediator-linker, since he doesn't carry the weight of collective memories of the two communities.

Keywords: Sergej Verč, Roberta De Falco, Veit Heinichen, crime novel, detective novel, Mediterranean crime novel, Trieste, triestinity, Slovenes, Italians, collective memory

VIRI IN LITERATURA

- Alewyn, R. (1982):** Anatomija detektivskega romana. V: Žižek, S. & R. Močnik (ur.): Memento umori: teorija detektivskega romana. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 132–161.
- Ara, A. & C. Magris (2001):** Trst, obmejna identiteta. Ljubljana, Študentska založba.
- De Falco, R. (2013):** Nessuno è innocente. Milano, Sperling & Kupfer.
- De Falco, R. (2014a):** Bei tempi per gente cattiva. Milano, Sperling & Kupfer.
- De Falco, R. (2014b):** Il tempo non cancella. Milano, Sperling & Kupfer.
- De Falco, R. (2016):** Non è colpa mia. Milano, Sperling & Kupfer.
- Duša, Z. (ur.) (2015):** Slovenska tržaška literarna šola: prispevki s simpozija ob devetdesetletnici Alojza Rebule in 101. rojstnem dnevu Borisa Pahorja, 26. avgusta 2014 v mestni hiši v Ljubljani. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Farina, G. et al. (2007):** Enciclopedia della letteratura. Milano, Garzanti editore.
- Ferracuti, G. (2013):** Il «giallo mediterraneo» come modello narrativo. V: Galeota, V. (ur.): La rappresentazione del crimine sul poliziesco argentino e sul «giallo mediterraneo». Roma, Aracne editrice, 35–52.
- Heinichen, V. (2004):** Morte in lista d'attesa. Roma, E/O.
- Heinichen, V. (2005):** Vsakemu svojo smrt. Ljubljana, Pasadena.
- Heinichen, V. (2006):** Le lunghe ombre della morte. Roma, E/O.
- Heinichen, V. (2008):** Danza macabra. Roma, E/O.
- Heinichen, V. (2010a):** Mrtveci s Krasa. Izola, Meander.
- Heinichen, V. (2010b):** Spokoj močnejšega. Izola, Meander.
- Heinichen, V. (2011):** Nessuno da solo. Roma, E/O.
- Heinichen, V. (2013):** Il suo peggior nemico. Roma, E/O.
- Kmecl, M. (1975):** Od pridige do kriminalke ali o meščanskih začetkih slovenske pripovedne proze. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Lah, A. (1997):** Mali pregled lahke književnosti. Ljubljana, Rokus.
- Pageaux, D.-H. (2005):** Uvod v imagologijo. V: Smolej, T. (ur.): Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije in Slovencev v tuji književnosti: imago-loško berilo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo, 9–20.
- Pizzi, K. (2007):** Trieste: italianità, triestinità e male di frontiera. Bologna, Gedit.
- Pregelj, B. (2003):** Detektivka v sodobni slovenski in španski književnosti. V: Hladnik, M. & G. Kocijan (ur.): Slovenski roman. Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 221–230.
- Sacco Messineo, M. (2009):** La carta geografica rovesciata. V: Di Gesù, M. (red.): Letteratura, identità, nazione. Palermo, duepunti, 109–120.
- Svetina, P. (2003):** Slovenski kriminalni roman pred drugo svetovno vojno. V: Hladnik, M. & G. Kocijan (ur.): Slovenski roman. Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti. Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 259–263.
- Šabec, K. (2004):** Angelo Ara, Claudio Magris: Trst, obmejna identiteta. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas, 2001. Družboslovne razprave, 20, 46/47, 289–291.
- Štefancič jr., M. (2007):** Kdo je morilec? Zakaj slovenske kriminalke mislijo, da so več kot kriminalke, in zakaj jim je Slovenija premalo. Mladina. <http://www.mladina.si/98189/kdo-je-morilec/> (9. 12. 2016).
- The Editors of Encyclopaedia Britannica (2016):** Detective story. Encyclopædia Britannica. <https://www.britannica.com/art/detective-story-narrative-genre> (25. 4. 2018).
- Toroš, A. (2012):** Triestinità in tržaškost. V: Bandelj, D. & K. Mihurko Poniž (ur.): Perspektive manjšinskih literatur: mednarodna konferenca, Gorica, 8-9 november 2012: program in povzetki referatov. Ljubljana, Slovensko društvo za primerjalno književnost, 28–29.
- Verč, S. (1991):** Rolandov steber. Trst, Založništvo tržaškega tiska.
- Verč, S. (1998):** Skrivnost turkizne meduze. Trst, Založništvo tržaškega tiska.
- Verč, S. (2003):** Pogrebna maškarada. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Verč, S. (2009):** Mož, ki je bral Disneyjeve stripe. Ljubljana, Modrijan.
- Zupan Sosič, A. (2001):** Kriminalna uganka. Slavištična revija: časopis za jezikoslovje in literarne vede, 49, 1/2, 41–53.
- Žižek, S. & R. Močnik (1982):** Sprema beseda. V: Žižek, S. & R. Močnik (ur.): Memento umori: teorija detektivskega romana. Ljubljana, Državna založba Slovenije.